

Μυσταγωγία από λέξεις και ήχους

Το πολυφωνικό τραγούδι

Ενα μουσικό οδοιπορικό στις πόλεις και τα χωριά του Πωγωνίου και της Θεσπρωτίας Κόνιτσα, Δελβινάκι, Καστάνιανη, Τσαμαντάς, Βυζαντινή Οσδίνα, Φιλιάτες, Παλιά Σαγιάδα ήταν το στοίχημα της Β' Διεθνούς Συνάντησης Πολυφωνικού Τραγουδιού, που έγινε στις αρχές Αυγούστου στην Ηπειρο. Εκεί το τραγούδι αυτό ξανακούστηκε στην πατρίδα του, μπροστά σε ένα ακροατήριο κυρίως από τις γύρω περιοχές, μακριά από τους συνηθισμένους χώρους των φεστιβάλ, τα θέατρα και τα γήπεδα και προπάντων μακριά από την ηχορρύπανση.

Ήταν εκεί ελληνικά πολυφωνικά σχήματα και όμιλοι παλαιότεροι, όπως τα Κτίσματα, και νεώτεροι, όπως το Πωγώνι και το Πολύφωνο. Ήταν το συγκρότημα της Χειμάρρας με την εκπληκτική φωνή της Κατερίνας Μπελιέρη, ο Αργαλειός από το Κοριλιάνο της Κάτω Ιταλίας σε μια συγκινητική εμφάνιση. Ενα μουσικό οδοιπορικό στις πόλεις και τα χωριά του Πωγωνίου και της Θεσπρωτίας, Κόνιτσα, Δελβινάκι, Καστάνιανη, Τσαμαντάς, Βυζαντινή Οσδίνα, Φιλιάτες, Παλιά Σαγιάδα νιση μοναδικής αμεσότητας, το βλαχόφωνο συγκρότημα Αντον Πότσι, αλβανόφωνοι τραγουδιστές από το Αργυρόκαστρο και ο τόσκιος όμιλος της Πρεμετής.

Κι εμείς, που ξεκινήσαμε από μακριά για να τους ακούσουμε, μαζί με παλιούς κι αγαπημένους φίλους από τα Γιάννινα, ζήσαμε βραδιές σπάνιας μαγείας και είχαμε συνάμα την ευκαιρία να ξανασκεφτούμε κάποια βασικά ζητήματα, όχι μόνο σχετικά με το τραγούδι, αλλά και με τα πολιτιστικά μας πράγματα.

Ο πολιτιστικός σύλλογος Argalio, που συμμετείχε στη 2η Διεθνή Συνάντηση Πολυφωνικού Τραγουδιού στην Ηπειρο, διαδίδει την πλούσια μουσική γλωσσική και ιστορική παράδοση των ελληνόφωνων χωριών της Κάτω Ιταλίας. Αυτό το μείζον καλλιτεχνικό γεγονός του φετινού καλοκαιριού, στα περιθώρια της κοσμικότητας,

ήταν έργο μιας ομάδας νέων και ψυχωμένων ανθρώπων, που εργάστηκαν με τόλμη και πάθος για να πραγματοποιήσουν ένα σχέδιο δύσκολο και μακρόπνοο, που συνέλαβαν το 1998. Η προσπάθειά τους έδωσε ήδη τους πρώτους καρπούς: δύο διεθνείς συναντήσεις στην Ηπειρο και μία συναυλία στην Αθήνα, στο «Παλλάς»¹. Ψυχή των εκδηλώσεων είναι ο Αλέξανδρος Λαμπρίδης, ο Αντώνης Εξαρχος και οι επιστημονικοί σύμβουλοι Κώστας Λώλης και Βασίλης Νιτσιάκος, που δούλεψαν με τη συμπαράσταση της Εταιρείας Απειρος (Ηπειρος), των τοπικών δημοτικών αρχών, της νομαρχιακής αυτοδιοίκησης και ιδιωτικών φορέων.

Το όραμα των οργανωτών ήταν, όπως γράφουν στο πρόγραμμα, να πραγματοποιήσουν ένα φεστιβάλ στο σύνολο των περιοχών όπου επιβιώνει το πολυφωνικό τραγούδι, είτε ως ζωντανό μέσο έκφρασης είτε ως συλλογική μνήμη, και παράλληλα να στήσουν γεφύρια για να ανταμώσουν οι λαοί των Βαλκανίων, όπου τραγουδιέται ακόμη αυτό το τραγούδι.

Έτσι, οργάνωσαν ένα φεστιβάλ «απλωμένο σε πόλεις και χωριά, σε φαράγγια και σε ξωκκλήσια, που ζωντανεύει τους χώρους όπου το τραγούδι αργοσβήνει, με εκδηλώσεις που απηχούν κάτι από το ύφος και το ήθος του πολυφωνικού τραγουδιού». Οι εκδηλώσεις έφεραν στο προσκήνιο αυτό ακριβώς το ήθος ενός τραγουδιού, που θα το ονομάζαμε δύσκολο, γιατί αντιστρατεύεται την εξωστρέφεια και την εύκολη συναισθηματική αποφόρτιση.

Το πολυφωνικό τραγούδι ανάγεται σε πολύ παλιές, ίσως και προελληνικές εποχές. Οι μελωδίες των τραγουδιών διατηρούν την πεντατονική ανημιτονική κλίμακα, που ταυτίζεται με τον δωρικό τρόπο των αρχαίων Ελλήνων, την κατ' εξοχήν ελληνική αρμονία. Την αρχή κάνει ένας τραγουδιστής που προλογίζει τη φράση κι ακολουθεί η χορωδιακή εκτέλεση, με τραγούδι από μια δεύτερη φωνή, και με το ισοκράτημα, αυτό το «κλώσμα» που δένει τις φωνές. Οι λέξεις, από τον πρώτο και τον δεύτερο τραγουδιστή, ακούγονται τονισμένες, ανάγλυφες, δίνουν το στίγμα της ψυχικής διάθεσης και μετά ο χορός τις ξαναπαίρνει και προχωρεί, πλαισιώνοντας τα λόγια με το ίσο. Τότε οι φωνές επιτυγχάνουν τη μίμηση των ήχων της φύσης και των ζώων και κτίζουν έναν διαφορετικό ποιητικό λόγο, που αποκτά μαγική διάσταση, γιατί μοιάζει να διερευνά τη σχέση του ανθρώπου και του ζωικού και φυσικού κόσμου.

Έτσι, οι λέξεις βγαίνουν από την καθημερινή χρήση της ομιλίας ή ακόμη και από τη σχετική επιπεδότητα της απαγγελίας. Το πολυφωνικό τραγούδι, στηριγμένο αποκλειστικά στις φωνές, θα λέγαμε πως κτίζει ένα ριζικά διαφορετικό κείμενο. Αυτό το είδος τραγουδιού μάς φέρνει πιο κοντά στο ίδιο το νόημα της τέχνης: έκφραση, μίμηση, μαγεία, σε μια πολύ πρωταρχική μορφή της. πολυφωνικό τραγούδι απο τις γυναίκες στον Παρακάλαμο Ιωαννίνων

Το πολυφωνικό τραγούδι, μυσταγωγία από λέξεις και ήχους, και από την αλληλενέργεια ανάμεσα στις φωνές, μας πηγαίνει στις ρίζες της ανάγκης του ανθρώπου όχι μόνο να εκφραστεί, αλλά προπάντων να επικοινωνήσει, δηλαδή να στήσει, μέσα από τη φωνή και μόνο από αυτήν, γέφυρες που τον ενώνουν με τη φύση, τον κόσμο, τον Άλλο. Αυτή είναι η γοητεία και η μοναδικότητά του και υποθέτω πως εκεί χρωστά την επιτυχία του σε νεώτερους ανθρώπους, που θέλουν να το ακούσουν, να το τραγουδήσουν και να το διασώσουν.

Στους θεματικούς άξονες του πολυφωνικού τραγουδιού κυριαρχεί ένα θέμα συνυφασμένο με τη

διαχρονική ιστορία της Ηπείρου και των γύρω περιοχών, το θέμα της ξενιτιάς, μιας έννοιας στην οποία αποκρυσταλλώνονται τραυματικές και συχνά οριακές εμπειρίες, μόνιμη πληγή της περιοχής και αιτία της σημερινής της ερήμωσης. Η ξενιτιά, μια άλλη μορφή θανάτου, και ο έρωτας των ανθρώπων της ξενιτιάς και της μετανάστευσης, αναπόσπαστος από τον χωρισμό, είναι ένα ακόμη βαθύτερο κλώσμα στα τραγούδια αυτά και οι φωνές των τραγουδιστών ακούγονται σαν μια φωνή αντίστασης σε ένα τραύμα, που συνδέεται με τον φόβο για το άγνωστο και το αστάθμητο.

Παρακολουθώντας τις εκδηλώσεις του φεστιβάλ σκεφτόμουν ότι, πέρα από την πολλαπλή προσφορά του, μας έδωσε τη μοναδική ευκαιρία να ακούσουμε μια σπουδαία μορφή τέχνης, ζωντανή, στο φυσικό περιβάλλον της, σ' αυτή την άλλη Ελλάδα που έθρεψε τους ορφικούς μύθους της μουσικής και που σήμερα προσπαθεί να αντισταθεί με το τραγούδι της, που είναι το κατ' εξοχήν τραγούδι της μνήμης.